

Ders 3 Зат атоочтун таандык категориясы

İyelik ekleri, bir nesnenin başka bir nesneye ya da kimseye ait olduğunu göstermeye yarayan eklerdir. Bu aitlik dilde şahıslar halinde ifade edildiği için her dilin iyelik eklerinin sayısı o dilde kabul edilen şahıs sayısına göre belirlenir. Kırgızcada her üç şahısın ikişer ve 2. şahısın kesinlikle korunması gereken nezaket türünün de tekil ve çoğulu olmak üzere sekiz tane iyelik eki bulunmaktadır:

Kırgızcada ismin iyelik ekleri:

	Текіл	Çоғул
I. şahıs:	-ЫМ	-ЫБЫЗ
II.şahıs	-ЫҢ	-ЫҢАР
	-ЫҢЫЗ	-ЫҢЫЗДАР
III.şahıs	-Ы/ -СЫ	-(ЛАР)Ы

Türkçedeki karşılıkları:

I. şahıs:	-Im	-ImIz
II.şahıs -In		-InIz
	-InIz	-InIz(-IAr)
III.şahıs	-I/-sI	-(IAr)I

İyelik ekleri, getirildikleri adın kendi öncülüne ait olduğunu gösteren eklerdir. Türkçede şahıs zamirleri ile geldikleri zaman I. ve II. tekil iyelik ekleri düşürülebileceği halde (*benim araba, senin oğlan*), Kırgızcada iyelik ekleri kesinlikle düşürülmez. III. şahıs iyelik ekleri ikisinde de kesinlikle korunur.

Kırgızcada	Türkçede
Менин арабам	Benim araba(m)
Сенин арабаң	Senin araba(n)
Сиздин арабаңыз	Sizin araba(nız)
Анын арабасы	Onun arabası

Fakat çoğulda iyelik eklerinin I.,II. şahısta düşürülmesi, her iki dilde de anlam bozukluğu yaratmaz.

Биздин араба(быз)	Bizim araba(mız)
Силердин араба(ңар)	Sizin araba(nız)
Сиздердин араба(ңыздар)	Sizlerin araba(nız)
Алардын арабасы	Onların arabası

Биздин арабаны алып пайдалана бериңиз.

Силердин арабанын дөңгөлөгү жарылыптыр.

İyelik ekleri hepsi de ünlü ile başlayan ekler olduğundan ek alma sırasında ismin son sesinin durumuna göre bazı ses değişiklikleri (ses düşmesi, yumuşaması gibi) meydana gelir:

көчө + ым > көчөм
небере + ың > неберең

жооп + ы > жообу
тилек + ыбыз > тилегибиз vb.

III. şahıs tekil isim eğer ünsüzle biterse iyelik ekinin -ы, ünlü ile biterse -сы olarak eklenmesi iki dilde de aynıdır:

саат + -ы > сааты	saat + ı > saati
үй + -ы > үйү	ev + ı > evi
жан + -ы > жаны	can + ı > canı
ата+сы > атасы	baba+sı > babası
бала+сы > баласы	çocuk+ı > çocuğu
небере+сы > небереси	torun+ı > torunu vb.

Көнүгүүлөр

1. Boşlukların yerine gerekli iyelik ve hal eklerini getiriniz.

Жамал таске..... кечээ Ошко узатты. Биз мугалим..... менен кезүүгө чыктык. Айша бала..... бала бакчага алып барды. Биздин факультет..... Сыххые аялдамасына жакын. Сени мектепке машина..... менен алып келген киши ата.....? Максат китеп..... кайда унутуп калыптыр? Алардын апа..... китепканада иштейби? Кемел дарбазанын ачкыч..... жоготуптурбу?

2. Sutunlardaki kelimelerden anlamlarına göre iyelik adtakımı oluşturunuz, sonra onlarla cümle kurunuz.

Örnek: терезенин пардасы.

Менин бөлмөмдөгү терезенин пардасы көк түстө.

<u>терезе</u>	баш
көчө	күйөө
шаар	кабинет
дос	<u>парда</u>
эжем	борбор
директор	ышкырык
полиция	кат

3. Verilen cevaplara göre sorular geliştiriniz.

.....?

Ооба, мен быйыл да үй бүлөм менен Анталияда эс алдым.

.....?

Ал бала биздин коңшунун баласы болчу.

.....?

Жок, мен бул аптанын аягында бош эмесмин.

.....?

Биздин футболчулар Киев командасы менен ойнойт.

.....?
Стадион биздин мектебибизге абдан алыс, бара албайбыз.

.....?
Жанат англис тили экзаменинен өтө албаптыр.

4. Aşağıdaki adtakımlarının şahıslara göre zırrriyelik çekimlerini yapınız:
орто мектеп, кызыл жоолук, жаңы туфлий, жакын дос, келечек кесип.

Kaynaklar

- Abduldayev E., *Azırkı kırıgız tili*. Bışkek, 1998.
Baskakov N.A., *Tyurkskiye yazıkı*. Moskova ,1960.
Batmanov İ.A., *Kratkoye vvedeniye v izuçeniye kirgizskogo yazıkı*. Frunze, 1947.
Batmanov İ.A., *Sovremenniy kirgizskiy yazık*. Frunze,1963.
Cusupakmatov L.,*Otnořeniye kirgizskogo yazıkı k sibirskim tyurkskim yazıkam*. Frunze,1983.
Hu Zhen-Hua, Guy İmart, Fu-Yü Girgis : *A tentative descrıption of the Easternmost turkic language*. Univ. Of Calif. at Santa Barbara.
Kırıgız adabiy tilinin grammatıkası. Frunze, 1980.
Oruzbayeva B.O., *Kırıgızskiy yazık*.- Yazıkı mira: Tyurkskiye yazıkı.- Bışkek,1997,s.286-289.
Tınıstanov K.,*Kırıgız tili*. T.I-II, İstambul,1998.
Tenışev E.R., *Drevniy kirgizskiy yazık*, Bışkek,1997.
Yunusaliyev B.M., *Problema formirovaniya obşenarodnogo kirgizskogo yazıkı*.-*Voprosı yazıkoznaniya*,1955, N 2, s.30-41.